

บทที่ 1
บทนำ



ที่มาและความสำคัญของปัญหา

"การเริ่มอาชีพนักสื่อสารมวลชนอิสระไม่ใช่เรื่องง่าย แม้แต่ผู้ที่มีประสบการณ์ มีรายชื่อลูกค้า หรือคุ้นเคยกับผู้ที่ต้องติดต่อเพื่อขายงานแล้ว ยังไม่เสมอไปที่จะยังชีพอยู่ได้ด้วยการประกอบอาชีพนี้" (Niblock,1996: 186)

จากคำกล่าวดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากในการยึดอาชีพนักสื่อสารมวลชนอิสระ (Freelance) แม้ทุกวันนี้มีนักสื่อสารมวลชนจำนวนหนึ่งที่ฝ่าฝืนความเป็นอิสระในการทำงานด้วยการผันชีวิตมาเป็นนักสื่อสารมวลชนอิสระ แต่มีเพียงน้อยคนเท่านั้นที่สามารถยึดเป็นอาชีพได้ ทั้งนี้ เนื่องจากการทำงานของนักสื่อสารมวลชนอิสระจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชน และลักษณะการดำเนินงานสื่อสารมวลชน ซึ่งมีโครงสร้างซับซ้อนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

Charles R. Wright (1975) ให้ความหมายของ "การสื่อสารมวลชน" ไว้ดังนี้ "การสื่อสารมวลชน คือการสื่อสารที่มุ่งไปสู่ผู้รับสารจำนวนมากซึ่งมีความแตกต่างกัน และไม่เป็นที่รู้จักของผู้ส่งสาร สารถูกส่งไปยังประชาชนทั่วไปเพื่อให้ถึงประชาชนผู้รับสารในเวลาเดียวกัน และสารนั้นมีลักษณะที่ไม่ยั่งยืน โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อ ผู้ส่งสารมักจะเป็นหรือดำเนินกิจการภายใต้องค์การที่สลับซับซ้อนซึ่งมีค่าใช้จ่ายมหาศาล"

McQuail (1992) กล่าวถึง สถาบันสื่อมวลชนว่าเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางสังคม แต่การปฏิบัติงานของสื่อมวลชนต้องทำงานภายใต้องค์การสื่อมวลชน ซึ่งมีระบบการจัดการในรูปแบบองค์กรธุรกิจ เพียงแต่ว่า "ธุรกิจสื่อมวลชน" มีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากธุรกิจอื่น กล่าวคือ "เป็นธุรกิจที่เกิดและเติบโตขึ้นมาเพื่อสนองตอบความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกัน เป็นธุรกิจที่มีการลงทุนและต้องการผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับธุรกิจอื่น"

ดังนั้น หากพิจารณาจากแนวคิดดังกล่าว นักสื่อสารมวลชนอิสระในฐานะผู้ทำหน้าที่ “ผู้ส่งสาร” (Communicator) ในองค์กรสื่อ นักสื่อสารมวลชนอิสระจึงไม่อาจทำงานโดยอิสระได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม งานด้านสื่อสารมวลชนเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ (McQuail, 1992: 169) และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เฉพาะด้านของนักสื่อสารมวลชน จึงได้เกิดการพัฒนาอาชีพขึ้นโดยมีนักสื่อสารมวลชนบางคนสามารถประกอบอาชีพนักสื่อสารมวลชนอิสระ (Freelance)

แม้ในการทำงานของนักสื่อสารมวลชนอิสระจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน แต่ในด้านหนึ่งนักสื่อสารมวลชนอิสระยังสามารถทำงานได้อย่างอิสระ (Niblock, 1996: 186) ในแง่มุมอื่น เช่น การทำงานโดยไม่ได้สังกัดองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นประจำ มีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง ได้ทำงานตามที่ต้องการในสถานที่และเวลาที่ต้องการ และน่าจะมีรายได้ดี ล้วนเป็นแรงจูงใจให้ต้องการเป็นนักสื่อสารมวลชนอิสระ นอกเหนือจากประโยชน์ต่อนักสื่อสารมวลชนแล้ว สำหรับองค์การสื่อมวลชนการว่าจ้างหรือรับงานของนักสื่อสารมวลชนอิสระยังมีความเหมาะสมกับองค์กรสื่อหลายกรณี เช่น ในด้านค่าใช้จ่าย เมื่อเปรียบเทียบกับการว่าจ้างพนักงานประจำที่ต้องจ่ายเงินเดือนประจำ และสวัสดิการต่างๆ การว่าจ้างนักสื่อสารมวลชนอิสระอาจมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่า สามารถเลือกงานได้หลากหลายและตรงตามจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อ การว่าจ้างนักสื่อสารมวลชนอิสระจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานขององค์กรสื่อมวลชนแต่ละองค์กร ในโอกาสและสภาพการณ์ต่างกัน จึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสื่อและนักสื่อสารมวลชน มีลักษณะเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน

ในอีกด้านหนึ่ง สำหรับอาชีพนักสื่อสารมวลชนอิสระแล้ว อาจมองได้ว่าไม่มีความแน่นอนและไม่มั่นคง (Niblock, 1996: 185) Evelyn Waugh (อ้างถึงใน Dobson, 1992: 1-3) นักสื่อสารมวลชนอิสระผู้หนึ่งได้เขียนบทความเกี่ยวกับการทำงานของผู้ประกอบอาชีพสื่อมวลชนอิสระไว้ว่า นักสื่อสารมวลชนอิสระทุกประเภทจำเป็นต้องรักษาระเบียบวินัยในการทำงานอย่างเคร่งครัด ไม่ทำอะไรสบายๆ เหมือนที่เคยทำในสำนักงาน เพราะโลกของสื่อมวลชนอิสระคือ “ไม่มีงาน ไม่มีเงิน” อาชีพนักสื่อสารมวลชนอิสระไม่ใช่ชีวิตสำหรับผู้เกียจคร้าน หากจะประสบความสำเร็จจะต้องใช้เวลาทำงานมากกว่าที่เคยทำให้ผู้อื่น สื่อมวลชนอิสระต้องทำงานอย่างต่อเนื่อง ทางเลือกของนักสื่อสารมวลชนอิสระมีทางเลือกคืออยู่กับเรื่องที่ทำ สร้างผลงานออกมา จึงได้รับผลตอบแทน นอกจากนั้น สื่อมวลชนอิสระยังต้องจัดการการทำงานที่เกี่ยวข้องอื่นที่นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชน เช่น การจัดการทางการเงิน การทำบัญชี การติดต่อองค์กรสื่อ การวางแผนการทำงานด้วยตนเอง นักสื่อสารมวลชนอิสระจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อการงานที่ชัดเจนเช่นเดียวกับนักธุรกิจอื่น

แม้นักสื่อสารมวลชนอิสระไม่สามารถทำงานได้โดยอิสระอย่างแท้จริง ทั้งในฐานะผู้ส่งสาร คนหนึ่งในองค์กรสื่อ และในฐานะผู้ประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งต้องทำงานอย่างจริงจังเพื่อให้มีผลงาน ปรากฏอย่างสม่ำเสมอ การประกอบอาชีพนักสื่อสารมวลชนอิสระจึงมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลาย ประการ ซึ่งสื่อมวลชนอิสระจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัว เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพในฐานะนัก สื่อมวลชนอิสระได้ อย่างไรก็ตาม "อิสรภาพ" และ "เสรีภาพ" ในการทำงานมักเป็นสิ่งที่สื่อมวลชน ส่วนใหญ่ใฝ่ฝัน จากการศึกษาของ Oliver Boyd-Barrett (Tunstall, 1970: 196) พบว่านักสื่อสารมวลชน ส่วนใหญ่ที่มาสมัครงานให้เหตุผลในการเข้ามาสมัครงานด้านสื่อมวลชนว่า ต้องการเขียนหนังสือ ต้องการการทำงานที่สร้างสรรค์ และเป็นความพอใจส่วนบุคคล ซึ่งความคิดเห็นเหล่านี้ Barrett เห็นว่า เป็นแรงจูงใจส่วนบุคคลของผู้ทำการสื่อสาร ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการให้คำจำกัดความ "บทบาท ด้านงานสื่อมวลชน" ที่มีมาแต่ดั้งเดิม แต่การปฏิบัติงานตามความเป็นจริงในวงการสื่อสารมวลชน ในปัจจุบันยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยอีกมากมาย หากผู้ที่เข้าสู่อาชีพสื่อมวลชนอิสระสามารถผ่านพ้น อุปสรรคต่างๆ จนเป็นสื่อมวลชนอิสระมืออาชีพได้แล้ว รางวัลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคืออิสรภาพในการ ทำงานที่กำหนดได้เอง แม้ว่าไม่มีใครเป็นอิสระได้อย่างแท้จริง แต่เมื่อใดที่สื่อมวลชนอิสระสามารถ กล่าวปฏิเสธรงานที่ไม่ต้องการทำได้ นั่นคือ อิสรภาพ

โดยทั่วไป ลักษณะของการทำงานนักสื่อสารมวลชนอิสระมี 2 ลักษณะคือ เป็นการทำงาน พิเศษนอกเหนือจากอาชีพประจำ (sideline) และนักสื่อสารมวลชนอิสระอาชีพที่ไม่ได้สังกัดองค์กร ใดองค์กรหนึ่ง ในกรณีการทำเป็นงานพิเศษนั้น นักสื่อสารมวลชนไม่มีความกดดันเท่ากับนักสื่อสาร มวลชนอิสระอาชีพ เนื่องจากมีอาชีพหลักซึ่งมีรายได้ประจำอยู่แล้ว แต่สำหรับนักสื่อสารมวลชน อิสระอาชีพนั้นจะมีความกดดัน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ ตั้งแต่การเข้ามาสู่อาชีพซึ่งไม่ใช่ เรื่องง่าย เพราะนอกจากนักสื่อสารมวลชนต้องมีความสามารถและความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ แล้ว ยังต้องมีผลงานเป็นที่ยอมรับ และมีช่องทางที่จะเข้าถึงผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในองค์กรสื่อ ซึ่งเปรียบ เสมือน "ลูกค้ำ" หรือ "ผู้ว่าจ้าง" ด้วย และเมื่อเข้ามาประกอบอาชีพนักสื่อสารมวลชนอิสระแล้ว บุคคลนั้นยังต้องมีคุณสมบัติ และมีความสามารถเฉพาะตัวในการจัดการหลายด้าน เพื่อให้สามารถ ประกอบอาชีพในฐานะ "ผู้ทำธุรกิจ" ด้วยตนเองให้ได้ อย่างไรก็ตาม การที่จะยึดอาชีพนักสื่อสารมวลชน อิสระเป็นอาชีพต่อไปนั้นนับเป็นเรื่องที่ยากขึ้นไปอีก เพราะนอกจากความสามารถหลายด้านที่ กล่าวมาแล้ว นักสื่อสารมวลชนอิสระยังต้องทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้มีผลงานปรากฏอย่าง สม่ำเสมอ

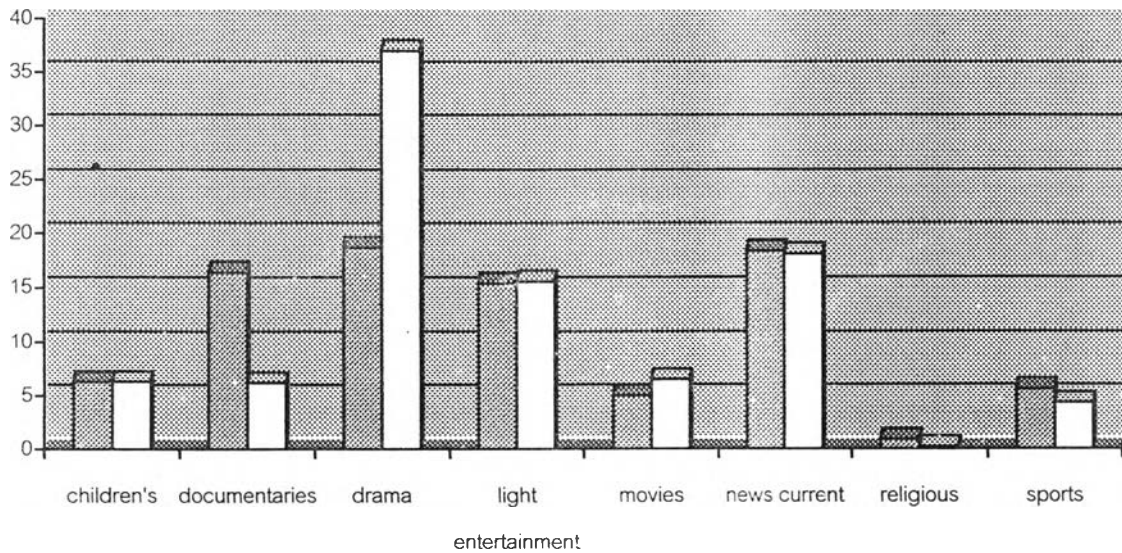
เนื่องจาก นักสื่อสารมวลชนอิสระต้องทำงานด้วยเงื่อนไขต่างๆ ที่ได้กล่าวมา จึงทำให้ในทุกขั้นตอนในการประกอบอาชีพ นับตั้งแต่การเริ่มเข้าสู่อาชีพ เมื่อเข้าไปประกอบอาชีพ จนกระทั่งสามารถยึดเป็นอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยหลายประการที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในที่บุคคลสามารถควบคุมได้ด้วยตนเอง เช่น คุณสมบัติและความสามารถเฉพาะตัว ทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอกที่บุคคลไม่สามารถควบคุมได้ด้วยตนเอง ซึ่งได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในฐานะที่เป็นผู้ทำงานร่วมในองค์กรสื่อมวลชน ซึ่งปัจจัยต่างๆ นั้นมีทั้งปัจจัยที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอาชีพนักสื่อสารมวลชนอิสระในแต่ละช่วงเวลา

สำหรับในประเทศไทย "นักสื่อสารมวลชนอิสระอาชีพ" ยังเป็นอาชีพที่ยังจำกัดเฉพาะกลุ่ม แต่ในช่วงที่ผ่านมา ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้ความต้องการรับข่าวสารมีมากขึ้น ทำให้การว่าจ้างนักสื่อมวลชนมีมากขึ้นด้วย ในส่วนของนักสื่อสารมวลชนอิสระ แม้ยังไม่มี การสำรวจอย่างจริงจังว่ามีผู้ประกอบการวิชาชีพนี้ในรูปแบบใด มากน้อยเพียงใด แต่ปรากฏมีนักสื่อสารมวลชนอิสระอาชีพที่ทำงานเต็มเวลา โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดในงานเขียนในสื่อต่างๆ เช่น นักเขียนบทโทรทัศน์ นักเขียนบทภาพยนตร์ นักเขียนหนังสือสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ เป็นต้น

หากพิจารณาลักษณะโดยธรรมชาติของการเสนอละคร และภาพยนตร์ ที่มีการผลิตและนำเสนอจบเป็นเรื่องๆ ลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นทางเลือกที่เหมาะสมในการว่าจ้างผู้ทำงานอิสระที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แต่สำหรับในการนำเสนอรายการสารคดีขององค์กรสื่อต่างๆ ที่มีการนำเสนออย่างต่อเนื่องและมีกลุ่มผู้รับสารจำกัดเฉพาะกลุ่ม การเกิดอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระจึงดูเป็นปรากฏการณ์ที่สวนทางกับแนวคิดทางธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยซึ่งมี "ตลาด" ผู้รับสารงานสารคดีแคบกว่าตลาดสารคดีของสื่อประเทศตะวันตกที่ใช้ภาษาอังกฤษ

ในปัจจุบัน รูปแบบการเขียนสารคดีได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือการสื่อความรู้ ความเข้าใจ ในหลายลักษณะ ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ โดยการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบอันหลากหลายตามความเหมาะสมกับขนาดเนื้อหา เวลา และเป้าหมาย โดยเฉพาะเมื่อนำมา ผสมกับเทคนิคเฉพาะสื่อ เช่น การนำเสนอภาพและเสียงทางสื่อโทรทัศน์ ยิ่งทำให้ผลงานสารคดีมีคุณค่ายิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามพบว่า รายการสารคดีทางโทรทัศน์ในประเทศไทยยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร

BROADCAST MINUTES VS. VIEWING BY GENRE



January 28, 1996

Source: Nielsen SRG

■ % of minutes

□ % of viewing

แผนภาพที่ 1 : เวลาการออกอากาศและการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์

* แหล่งที่มา วารสาร Asiacom ฉบับที่ 5 มีนาคม 2539

กราฟข้างต้น (อ้างถึงใน จตุพร อรรถโสภะ, 2540: 18) เป็นการแสดงระยะเวลาการออกอากาศ และปริมาณการรับชมรายการโทรทัศน์ของประเทศไทยในช่วงต้นปี 2539 ซึ่งเป็นช่วงที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง และเป็นช่วงที่งานสารคดีทางสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์เติบโตอย่างเต็มที่ พบว่าอัตราการออกอากาศของรายการสารคดีเทียบกับรายการละคร รายการบันเทิงรูปแบบอื่นๆ และรายการข่าวมีปริมาณใกล้เคียงกันคือร้อยละ 16.4, 18.7, 15.4 และ 18.4 ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาปริมาณการรับชมรายการสารคดีเทียบกับปริมาณการออกอากาศแล้วปรากฏว่ามีการรับชมน้อยมาก กล่าวคือ มีการรับชมรายการสารคดีน้อยกว่าการออกอากาศถึงเกือบ 3 เท่า ในขณะที่รายการรูปแบบอื่น มีปริมาณใกล้เคียงกับเวลาการออกอากาศมากกว่า

จตุพร อรรถโสภา ให้ความเห็นว่าสาเหตุที่มีผู้ชมสารคดีโทรทัศน์น้อยนั้น ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากภาวะความเครียดในชีวิตประจำวันที่ทำให้ผู้ชมรายการโทรทัศน์ส่วนใหญ่มีความต้องการความบันเทิงจากรายการโทรทัศน์รูปแบบอื่นๆ ที่ให้ความสนุกสนานโดยตรงมากกว่ารายการสารคดี ซึ่งความบันเทิงในรายการสารคดีโทรทัศน์ส่วนใหญ่อยู่ในรูปทางภาพและเสียง ไม่ได้อยู่ในรูปความสุข ความสนุกสนาน ความเศร้า ความตลกขบขันเหมือนรายการบันเทิงรูปแบบอื่นๆ ซึ่งช่วยให้ผู้ชมผ่อนคลายความเครียดโดยตรง นอกจากคุณภาพและเนื้อหาของรายการที่อาจไม่ตรงกับความต้องการของผู้ชมส่วนใหญ่ จากการศึกษาของจตุพร อรรถโสภา (2540:19) ยังพบว่าสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้รายการสารคดีไม่เป็นที่นิยม คือ การจัดเวลาการออกอากาศรายการสารคดีของทางสถานีโทรทัศน์ ซึ่งมักเป็นเวลาที่ไม่น่าเหมาะสมกับเวลาที่กลุ่มผู้ชมรายการสารคดีส่วนใหญ่สามารถรับชมได้ เช่น ช่วงกลางวันและช่วงเย็นวันจันทร์ถึงศุกร์ ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตรายการสารคดี 5 คน ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า การที่รายการสารคดีโทรทัศน์จะได้เวลาในการออกอากาศที่ดีนั้นยากมาก เนื่องจากสถานีโทรทัศน์มักวัดผลสำเร็จของสถานีด้วยปริมาณผู้ชม (Rating) และเนื่องจากรายการสารคดีเป็นรายการที่มีกลุ่มผู้ชมจำกัด จึงทำให้ปริมาณของผู้ชมรายการสารคดีน้อยกว่าปริมาณผู้ชมรายการประเภทอื่น และหากเวลาในการออกอากาศไม่เอื้ออำนวย โอกาสที่ผู้ชมจะได้รับชมกลับยิ่งน้อยลงไปอีก ซึ่งในเรื่องนี้ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า แม้ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ทราบว่าการปรับปรุงให้รายการโทรทัศน์มีสาระประโยชน์ยิ่งขึ้น แต่ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ยังไม่กล้าพอที่จะเปลี่ยนแปลงรายการโทรทัศน์ (ประชา มาลีนนท์, 2535) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ การหาผู้สนับสนุนรายการสารคดีจึงเป็นเรื่องที่ยากขึ้นไปอีก

สำหรับงานสารคดีทางสื่อสิ่งพิมพ์พบว่า นอกจากบทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ในสังคมแล้ว สารคดีทางสื่อสิ่งพิมพ์ยังมีอิทธิพลในการเสนอเนื้อหาที่มีคุณภาพยิ่งขึ้นในสื่อมวลชนทุกประเภทด้วย ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา การเขียนสารคดีในสื่อสิ่งพิมพ์ได้ถูกพัฒนามากขึ้นตามลำดับจนกลายเป็นรูปแบบการกระตุ้นสำนึกทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยพฤติกรรมการรับสารของผู้อ่านหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้อ่านส่วนใหญ่ให้ความสนใจต่อการอ่านสารคดีในสื่อสิ่งพิมพ์มากเป็นที่สองรองจากการอ่านข่าว โดยเฉพาะในสารคดีประเภทให้สาระความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และสิ่งที่เป็นธรรมชาติรอบตัวมนุษย์ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2538: 5) อย่างไรก็ตาม การทำงานสารคดีอิสระในประเทศไทยไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากระบบผลตอบแทนน้อย ในขณะที่นักเขียนสารคดีอิสระต้องมีความสามารถในการสร้างสรรค์งานสารคดีที่โดดเด่น และมีความรับผิดชอบในการทำงานอย่างสูง (วราภรณ์ พลอยบริสุทธิ์ และ วันชัย ตันติ

วิทยาพิทักษ์, สัมภาษณ์, 2542) นอกจากนั้น งานสารคดีในประเทศไทยยังไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร เมื่อเปรียบเทียบกับงานเขียนในรูปแบบอื่น แม้ในช่วงที่ผ่านมาได้รับความสนใจมากขึ้นก็ตาม (จตุพล บุญพรัตน์, สัมภาษณ์, 2542)

ด้วยเงื่อนไขหลายประการที่กล่าวมา ทำให้นักเขียนสารคดีอิสระจึงต้องมีทักษะและความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงาน ทั้งในฐานะนักสื่อสารมวลชนและนักเขียน การทำงานสารคดีจึงต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำงาน ซึ่งหากนักเขียนเป็นผู้ทำงานประจำในองค์กรสื่อ การสร้างสรรค์งานสารคดีตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายควรเป็นเรื่องที่ง่ายกว่าการเป็นนักเขียนสารคดีอิสระ เนื่องจากนักเขียนสารคดีมีหน้าที่ในการสร้างสรรค์ชิ้นงานโดยไม่ต้องกังวลกับการติดต่อผู้ว่าจ้าง หรือการหาช่องทางในการเผยแพร่ผลงาน แต่สำหรับนักเขียนสารคดีอิสระ นอกจากนักเขียนต้องมีภาระกิจในการติดต่อผู้ว่าจ้าง มีทักษะและความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานให้ตรงตามจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อผู้ว่าจ้างแล้ว ยังต้องมีความรับผิดชอบการทำงานอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเงื่อนไขการเผยแพร่ผลงานสารคดีในประเทศไทย ที่มีผู้รับสารเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งหากเปรียบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระเช่นเดียวกับอาชีพนักเขียนในประเทศไทยแล้ว นักเขียนผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับอาชีพนักเขียนไว้ว่า "แม้การเป็นนักเขียนเปรียบเหมือนศิลปินที่สร้างงานแล้วมีความสุข เป็นเสน่ห์ให้ไม่ละทิ้งงาน ยิ่งผู้อ่านนิยมก็ยิ่งพร้อมที่จะตายคาอาชีพ แต่อาชีพนักเขียนเป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อยมาก ค่อนข้างเสี่ยง โดดเดี่ยวและหยุดนิ่งไม่ได้" (สุวัฒน์ วรดิลก: สัมมนาหอสมุดแห่งชาติ, 2527) ซึ่งวาทนิช จรุงกิจอนันต์ (2527) ได้ให้ความเห็นในโอกาสเดียวกันนี้ ในลักษณะที่สอดคล้องกันว่า "อาชีพนักเขียนในเมืองไทยเป็นอาชีพที่เหนื่อยมาก" และมีความเห็นว่า "นักเขียนในเมืองไทยหลายคนสามารถเป็นนักเขียนอาชีพได้ในเงื่อนไขทางยุโรป สหรัฐอเมริกา แต่ถ้าเมืองไทยเป็นไม่ได้"

ในการศึกษา "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์" ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาว่า นักเขียนสารคดีอิสระในประเทศไทยมีกระบวนการพัฒนาอาชีพอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเข้าสู่อาชีพ ปัจจัยเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับอย่างไร และเมื่อสามารถเข้าสู่อาชีพได้แล้ว ในสภาพแวดล้อมในการประกอบอาชีพที่เป็นจริง มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระ ปัจจัยเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับอย่างไร และนักเขียนสารคดีอิสระจัดการต่อปัจจัยเหล่านั้นอย่างไร จึงทำให้สามารถทำงานสารคดีอิสระเป็นอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง

ปัญหานำการวิจัย

1. การพัฒนาทางอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระมีกระบวนการอย่างไร
2. มีปัจจัยใดบ้างที่เอื้อต่อการพัฒนาเข้าสู่อาชีพ ปัจจัยเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับอย่างไร
3. มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระ
ปัจจัยเหล่านั้นมีอิทธิพลอย่างไร
4. นักเขียนสารคดีอิสระจัดการปัจจัยเหล่านั้นอย่างไร จึงทำให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อให้เข้าใจถึง "กระบวนการพัฒนาอาชีพ" ของนักเขียนสารคดีอิสระ
2. เพื่อให้เข้าใจถึง "ปัจจัย" ที่เอื้อต่อการพัฒนาเข้าสู่อาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระ
3. เพื่อให้เข้าใจถึง "ปัจจัย" ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระ
4. เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะการจัดการต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระที่ทำให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง

ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ในประเทศไทย โดยการศึกษาครั้งนี้ ไม่เน้นศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพ และไม่เน้นเรื่องความสามารถในการสร้างสรรค์ตัวชิ้นงาน เนื่องจากนักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่านย่อมมีความสามารถและความถนัดในการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบเฉพาะ (Style) ที่แตกต่างกัน หากแต่การศึกษานี้มุ่งศึกษากระบวนการพัฒนาอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับความสามารถและโอกาสในการประกอบชีพนักเขียนสารคดีอิสระ นับตั้งแต่กระบวนการเข้าสู่อาชีพ การพัฒนาการทำงานสารคดีอิสระ และนักเขียนสารคดีอิสระต้องมีความสามารถในการจัดการปัจจัยต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร จึงทำให้สามารถประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อสันนิษฐาน

ในสังคมไทยการเข้าสู่อาชีพและการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะนอกจากนักเขียนมีบทบาทเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานสารคดีอย่างอิสระ แต่ในอีกด้านหนึ่งนักเขียนมีบทบาทในฐานะนักสื่อสารมวลชนที่ต้องทำงานร่วมกับองค์กรสื่อที่มีโครงสร้างซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะการดำเนินงานสารคดีในประเทศไทย ซึ่งมีการเปิดรับผลงานนักเขียนสารคดีอิสระจำกัด ดังนั้น นักเขียนอิสระที่สามารถประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระได้ จึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดีที่โดดเด่น และสามารถตอบสนองจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อได้ ในขณะเดียวกันนักเขียนสารคดีอิสระต้องมีความสามารถในการทำงานร่วมกับองค์กรสื่อต่างๆ มีความสามารถในการจัดการการทำงานได้ด้วยตนเอง และมีความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระในประเทศไทย โดยเห็นว่าลักษณะอาชีพสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ นักเขียนจึงสามารถประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระได้อย่างต่อเนื่อง

นิยามศัพท์

นักเขียนสารคดีอิสระ หมายถึง นักเขียนสารคดีอาชีพในประเทศไทย ที่มีรายได้ประจำจากการทำงานสารคดี โดยมิได้ทำงานสารคดีสังกัดองค์กรใดองค์กรหนึ่ง และมีผลงานปรากฏผ่านสื่ออย่างสม่ำเสมอจนถึงปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับในวงวิชาชีพว่าเป็นนักเขียนสารคดีอิสระ

ความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดี หมายถึง การได้รับการยอมรับว่ามีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดี มีผลงานสารคดีโดดเด่น ที่มีรูปแบบเฉพาะ (Style) และมีผลงานสารคดีเสนอปรากฏผ่านสื่ออย่างสม่ำเสมอ

การเขียนสารคดี หมายถึง การเขียน หรือการผลิตผลงานสารคดี ซึ่งเป็นการเสนอเรื่องราวจากความเป็นจริง โดยการนำข้อมูลมาเรียบเรียงและมีกลวิธีในการนำเสนอ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับสารได้รับข้อมูลตามความเป็นจริงและเกิดความเพลิดเพลินในเวลาเดียวกัน ในการศึกษาครั้งนี้ การเขียนสารคดีมีความหมายรวมถึงการเขียนสาร

คดีทางสื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ในที่นี้สารคดีทางสื่อสิ่งพิมพ์มีความหมายเฉพาะ การนำเสนอสารคดีเชิงข้อมูล ส่วนสารคดีทางสื่อโทรทัศน์ หมายถึง ผลงานสารคดีทุกประเภทที่นักเขียนสารคดีอิสระเป็นผู้จัดทำ

ปัจจัย ในที่นี้หมายถึง องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ แบ่งเป็น **ปัจจัยภายใน** และ **ปัจจัยภายนอก**

1. **ปัจจัยภายใน** หมายถึง องค์ประกอบภายในที่นักเขียนสารคดีอิสระสามารถควบคุมได้ด้วยตนเอง ได้แก่ ทักษะ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดี ความรู้และประสบการณ์ส่วนตัว ความสามารถในการทำงานร่วมกับองค์กรสื่อและผู้ที่เกี่ยวข้อง ความสามารถในการดูแลและจัดการการทำงานด้วยตนเอง และความรู้ความเข้าใจในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ

2. **ปัจจัยภายนอก** หมายถึง องค์ประกอบที่อยู่เหนือการควบคุมของนักเขียนฯ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ ได้แก่ โอกาสในการเข้าสู่อาชีพ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรสื่อ ลักษณะสื่อและผู้รับสาร ความสามารถในการติดต่อองค์กรสื่อและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจกระบวนการพัฒนาอาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระ ตลอดจน "ปัจจัย" ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระที่เป็นจริงในสังคมไทย
2. เกิดความเข้าใจการประกอบอาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระว่ามีวิธีการทำงานและการบริหารจัดการอย่างไร จึงทำให้สามารถประกอบอาชีพในฐานะนักเขียนสารคดีอิสระได้
3. เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสำรวจและเตรียมความพร้อม สำหรับผู้ที่สนใจอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ
4. เห็นแนวโน้มและความเป็นไปได้ในการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ ว่ามีมากน้อยเพียงใด อย่างไร เพราะเหตุใด